

STUDIA I ARTYKUŁY

Elżbieta Alabrudzińska

<https://orcid.org/0000-0002-2084-6439>

Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu

Austria w polskiej polityce bezpieczeństwa w latach 1918–1926

Abstrakt: Celem artykułu jest ustalenie znaczenia Austrii w polityce bezpieczeństwa RP w latach 1918–1926. Przeprowadzona analiza stosunków dwustronnych ma wykazać, czy Polska traktowała Austrię jako potencjalnego sojusznika, czy jednak w większym stopniu jako zagrożenie. Groźba utraty niepodległości przez Austrię była uznawana przez władze polskie za czynnik zagrożenia systemu wersalskiego, którego nienaruszalność stanowiła kamień węgielny polityki bezpieczeństwa RP. Paradoksalnie to słabość Austrii decydowała o jej dużym znaczeniu w polityce bezpieczeństwa Polski.

Słowa kluczowe: Austria, Polska, polityka bezpieczeństwa, stosunki polsko-austriackie, bezpieczeństwo państwa, dyplomacja polska.

Abstract: The article aims to determine the importance of Austria for Poland's security policy in 1918–1926. The Polish authorities considered the threat of a loss of independence by Austria as a factor threatening the Versailles system, the inviolability of which was the cornerstone of the Polish security policy. An analysis of the bilateral relations conducted by the author is to reveal whether Poland regarded Austria as a potential ally or more as a threat. Paradoxically, it was Austria's weakness that determined the great importance of this state in Poland's security policy.

Keywords: Austria, Poland, security policy, Polish-Austrian relations, state's security, Polish diplomacy.

Jednym z państw, które powstały wskutek rozpadu wielonarodowej monarchii austro-węgierskiej w 1918 r., była republikańska Austria. Ustawa powołująca Republikę Niemieckiej Austrii (Republik Deutschösterreich)¹ została uchwalona przez Tymczasowe Zgromadzenie Narodowe obradujące w Wiedniu 12 XI 1918 r. Równocześnie zgromadzenie przegłosowało jednomyślnie uchwałę o gotowości przyłączenia państwa do Rzeszy Niemieckiej. U źródeł tej deklaracji, a także nazwy nowej republiki, leżało przede wszystkim przekonanie o jej niezdolności do przetrwania jako państwa suwerennego. Republikańska Austria była mała, słaba ekonomicznie, pozbawiona przemysłu i – jak powszechnie uważano – niebędąca w stanie utrzymać dwumilionowego Wiednia. Ale popularność w Austrii idei *Anschlusu* wynikała także z wciąż żywych dziewiętnastowiecznych koncepcji zjednoczeniowych Wielkich Niemiec².

Wybory do austriackiego Konstytucyjnego Zgromadzenia Narodowego, przeprowadzone w lutym 1919 r., przyniosły zwycięstwo popierającym *Anschluss* socjaldemokratom, a urząd kanclerza Karlowi Rennerowi, jednemu z czołowych działaczy Socjaldemokratycznej Partii Robotniczej (Sozialdemokratische Arbeiterpartei). Ministrem spraw zagranicznych Austrii został inny z przywódców tej partii, Otto Bauer. Rządowi Rennera przypadł w udziale trudny okres prowadzenia sporów granicznych z sąsiadami oraz dość ograniczonych pertraktacji z państwami Ententy w sprawie postanowień traktatu pokojowego³. Zarówno na jednej, jak i drugiej płaszczyźnie nie udało się uzyskać większych sukcesów. Przyjęty przez Austrię 10 IX 1919 r. traktat pokojowy w Saint-Germain-en-Laye uznał ją za kontynuację cesarskiej Przedlitawii i obciążył kosztami i konsekwencjami przegranej wojny. Austrii została narzucona zmiana nazwy państwa z Republiki Niemieckiej Austrii na Republika Austrii (Republik Österreich). W treści traktatu nie było bezpośredniego odniesienia do kwestii przyłączenia się Austrii do Niemiec, ale w art. 88 podkreślono niezbywalność niepodległości Austrii, którą może zmienić jedynie zgoda Rady Ligi Narodów⁴.

Traktat z Saint-Germain-en-Laye sankcjonował stan faktyczny, jeśli idzie o kształt terytorialny Austrii. Szczególnie więc niekorzystnie dla niej

¹ W polskiej literaturze przedmiotu pojawia się również tłumaczenie nazwy państwa: Republika Niemiecko-Austriacka. Zob. m.in.: H. Wereszycki, *Historia Austrii*, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk–Łódź 1986, s. 286 i n. Wydaje się jednak, że odpowiednim tłumaczeniem jest Republika Niemieckiej Austrii.

² J. Kozeński, *Austria 1918–1968. Dzieje społeczne i polityczne*, Poznań 1970, s. 26–29; K. Fiedor, *Austria. Zarys dziejów politycznych*, Łódź 1996, s. 150–151.

³ H. Wereszycki, op. cit., s. 286–288; D. Jeziorny, *Narodziny dyplomacji republikańskiej Austrii po I wojnie światowej (1918–1919)*, w: *Między Rosją a Niemcami. Dyplomacja środkowoeuropejska w XX wieku*, t. I: *Lata 1901–1945*, red. E. Alabrudzińska, Toruń 2014, s. 189–195; D. Jeziorny, *Austria kanclerza Karla Rennera (1918–1920) w raportach polskich dyplomatów i wojskowych*, w: *Austria i relacje polsko-austriackie w XX i XXI wieku. Polityka – kultura – gospodarka*, red. A. Kisztełińska-Węgrzyńska, K.A. Kuczyński, Łódź 2014, s. 67–69.

⁴ J. Kozeński, *Austria 1918–1968...*, s. 48–50; H. Wereszycki, op. cit., s. 288–289.

przedstawiał się przebieg granicy z Czechosłowacją i Włochami. Na korzyść Austrii rozstrzygnięto tylko sprawę niewielkiego Burgenlandu (przedmiot sporu z Węgrami), a decyzję o podziale i przeprowadzeniu plebiscytów podjęto odnośnie do południowej Karyntii, stanowiącej sporny obszar między Austrią i Królestwem Serbów, Chorwatów i Słoweńców. Ostatecznie terytorium Austrii stanowiło jedynie 26% cesarskiej Przedlitawii i było zamieszkane przez ok. 6 mln osób⁵.

Celem niniejszego artykułu jest ustalenie znaczenia Austrii w polityce bezpieczeństwa RP w latach 1918–1926. Jakie aspekty funkcjonowania republikańskiej Austrii Polska traktowała jako czynniki swojego bezpieczeństwa? Przeprowadzona przeze mnie analiza stosunków dwustronnych ma wykazać, czy Polska uznawała Austrię za potencjalnego sojusznika, czy jednak w większym stopniu za zagrożenie. W jaki sposób kwestia austriacka wpisywała się w kluczowe zasady i koncepcje polskiej polityki bezpieczeństwa tego okresu? W jakim stopniu stosunki Polski i Austrii były funkcją ich relacji z innymi państwami?

Politykę bezpieczeństwa rozpatruję tu w jej aspekcie zewnętrznym, czyli polityki zagranicznej. W II RP zewnętrzne aspekty polityki bezpieczeństwa zdecydowanie dominowały nad wewnętrznymi i polityka bezpieczeństwa była głównie polityką zagraniczną. Położenie geopolityczne państwa polskiego decydowało o tym, że największe znaczenie dla jego bezpieczeństwa będzie miała umiejętnie prowadzona polityka zagraniczna. Z kolei w polskiej polityce zagranicznej właśnie problem bezpieczeństwa nabrał szczególnie dużego znaczenia⁶.

Polityka zagraniczna państwa polskiego w pierwszych latach po odzyskaniu niepodległości skoncentrowana była przede wszystkim na przeciwdziałaniu bezpośrednim niebezpieczeństwom. W sytuacji zagrożenia granic państwowych, a szczególnie w obliczu konfliktu polsko-bolszewickiego wysiłki dyplomacji polskiej skupiały się na zabiegach o poparcie i pomoc państw Ententy, głównie Francji i Wielkiej Brytanii. Polska szukała w tym czasie sojuszników wśród krajów będących w konflikcie z bolszewikami, takich jak Rumunia, państwa bałtyckie i Finlandia. Próbowano też porozumieć z Białorusinami, Ukrainą i Gruzją⁷. Choć więc Austria nie miała do końca 1920 r. w polskiej polityce bezpieczeństwa istotnego znaczenia, to podkreślić trzeba, iż jednak znalazła się ona, obok Włoch i Węgier, w kręgu zainteresowania dyplomacji polskiej. Latem 1920 r. delegowano do Wiednia Leona Bilińskiego,

⁵ H. Batowski, *Austria i Sudety 1919–1938. Zabór Austrii i przygotowanie agresji na Czechosłowację*, Poznań 1968, s. 23–26; J. Kozeński, *Austria 1918–1968...*, s. 50–51; H. Wereszycki, op. cit., s. 288–289; D. Jeziorny, *Narodziny dyplomacji...*, s. 195–196.

⁶ R. Kuźniar, *Wstęp*, w: *Polska polityka bezpieczeństwa 1989–2000*, red. R. Kuźniar, Warszawa 2001, s. 14–15; idem, *Polityka bezpieczeństwa w polskiej polityce zagranicznej*, w: *Polska polityka bezpieczeństwa...*, s. 45.

⁷ M. Gmurczyk-Wrońska, *Stanisław Patek w dyplomacji i polityce (1914–1939)*, Warszawa 2013, s. 115–135; eadem, *Stanisław Patek – dyplomata Piłsudskiego w latach 1914–1935*, w: *Polska w dyplomacji europejskiej w XX–XXI wieku*, red. E. Alabrudzińska, Toruń 2016, s. 24–30.

polityka cesarskiej Austrii, pełniącego w niej m.in. funkcję ministra skarbu⁸. Cel tej misji specjalnej stanowiło sprawdzenie, czy możliwe jest zbliżenie polsko-austriackie zarówno w dziedzinie politycznej, jak i gospodarczej. Do Wiednia wysłany został również działacz Polskiej Partii Socjalistycznej i był poseł do parlamentu austriackiego, Herman Diamand, który miał za zadanie uzyskać za pośrednictwem polityków austriackich poparcie dla Polski socjaldemokratycznych ośrodków europejskich⁹. Zwolennikiem nawiązania bliskich stosunków politycznych z Austrią, a równocześnie z Rumunią i Węgrami był przedstawiciel rządu polskiego przy rządzie Republiki Austrii z tytułem chargé d'affaires w latach 1919–1921 Marcei Szarota. Zbliżenie Polski z tymi trzema państwami postulował on w kontekście stworzenia przeciwwagi dla Niemiec w Europie Środkowej¹⁰.

Żadna z wyżej wymienionych polskich inicjatyw nie przyniosła sukcesu. Socjaldemokratyczny rząd Rennera odnosił się z dużą rezerwą do kolejnych rządów polskich, szczególnie do rządu Ignacego Paderewskiego, uważanego za jeden z najbardziej prawicowych w Europie. Przeszkodę stanowił również całkowicie odmienny stosunek Austrii do Niemiec i kwestii granic polsko-niemieckich. Mimo iż stosunki polsko-austriackie cechowały się dużą specyfiką wynikającą z faktu, że część ziem polskich jeszcze kilka lat wcześniej wchodziła w skład monarchii austro-węgierskiej i wciąż żywe były związki rodzinne i majątkowe, to nawet sprawy dotyczące uregulowania sukcesji po byłej monarchii napotykały opory. W najbardziej pilnych sprawach zawierano jedynie tymczasowe umowy umożliwiające funkcjonowanie, np. ruchu kolejowego, towarowego czy poczty¹¹. W grudniu 1921 r. Poselstwo Polskie w Wiedniu poinformowało Główny Urząd Likwidacyjny o zawartym układzie politycznym między Austrią i Czechosłowacją, podkreślając, że „byłoby wielce wskazany, aby [...] wdrożone zostały rokowania także między Polską a Austrią celem usunięcia niepewności dziś istniejącej”¹².

Na Austrię początku lat dwudziestych należy również spojrzeć w kontekście bezpieczeństwa militarnego II RP. Albowiem przez terytorium tego państwa odbywał się regularny tranzyt wyrobów przemysłu zbrojeniowego

⁸ Biliński był również ministrem skarbu II RP w rządzie Paderewskiego.

⁹ K.Z. Kołodziejczyk, *Stosunki polsko-austriackie w okresie dwudziestolecia międzywojennego*, „Studia z Dziejów ZSRR i Europy Środkowej” 1976, t. XII, s. 64; A. Pilch, *Zarys stosunków polsko-austriackich w okresie międzywojennym (1918–1938)*, w: *Polonia w Austrii*, red. W. Kucharski, Lublin 1987, s. 136; M. Wiśniewska, L. Wyszczelski, *Bezpieczeństwo narodowe Polski w latach 1918–1939. Teoria i praktyka*, Toruń 2009, s. 178.

¹⁰ M. Przegiętka, *Marcei Szarota*, w: *Polscy dyplomaci w Wiedniu 1515–2015. Polnische Diplomaten in Wien 1515–2015*, red. B. Dybaś, Warszawa–Wiedeń 2015, s. 134.

¹¹ M. Leczyk, *Lata polokarneńskie (maj 1926 – listopad 1932)*, w: *Historia dyplomacji polskiej*, t. IV: 1918–1939, red. P. Łossowski, Warszawa 1995, s. 418–419; K.Z. Kołodziejczyk, op. cit., s. 63–64.

¹² Archiwum Akt Nowych w Warszawie (dalej: AAN), Poselstwo RP w Wiedniu (dalej: PosW), 2, k. 2–3.

do Polski. Organizowane były również dostawy austriackiego sprzętu wojkowego. Transport materiałów wojskowych rozpoczął się bezpośrednio po zakończeniu I wojny światowej, a przybrał większe rozmiary w czasie wojny polsko-radzieckiej. Dostawy wcale nie należały do małych, np. w transporcie z października 1921 r. znajdowało się m.in. 20 mln naboji¹³. Transporty nie przebiegały bez zakłóceń. W marcu 1921 r. naczelnik Biura Ekonomicznego Ministerstwa Spraw Zagranicznych (MSZ) w piśmie do Poselstwa Polskiego w Paryżu stwierdził: „Wywóz materiału wojennego z Austrii do Polski natrafia na ciągle trudności, a zwłaszcza na opór zarówno czynników rządowych, jak i rozmaitych rad robotniczych austriackich”¹⁴.

Do zbliżenia polsko-austriackiego ostatecznie doszło w 1922 r. W dniach 22–23 V 1922 r. oficjalną wizytę w Wiedniu złożył minister spraw zagranicznych RP Konstanty Skirmunt, a głównym tematem jego rozmów z kanclerzem Johannem Schoberem, prezydentem Michaeliem Hainischem i ministrem spraw zagranicznych Austrii Leopoldem Hennelem była kwestia zawarcia traktatu gospodarczego. Do rewizyty doszło ponad rok później – w dniach 16–19 IX 1923 r. w Warszawie przebywali z wizytą oficjalną ówczesny kanclerz Austrii Ignaz Seipel i minister spraw zagranicznych Alfred Grünberger¹⁵.

Tak więc oficjalnie powodem zacieśnienia kontaktów były czynniki gospodarcze. W rzeczywistości jednak w działaniach polskiej dyplomacji dominowały względy bezpieczeństwa II RP. Rząd polski obawiał się, że znajdująca się w dramatycznej sytuacji gospodarczej i społecznej Austria może nie przetrwać. Młoda republika odcięta była od złóż surowcowych i rynków zbytu. Obciążona rzeszą 615 tys. urzędników byłej monarchii austro-węgierskiej nie posiadała silnego rolnictwa i inwestycji¹⁶. I jak wcześniej wspomniano, jeszcze dodatkowo została obciążona poprzez postanowienia traktatu pokojowego kosztami przegranej wojny.

Odzwierciedleniem prawdziwych intencji dyplomacji polskiej w dążeniu do zbliżenia z Austrią w tym okresie było tajne pismo ministra spraw zagranicznych do delegata RP przy Lidze Narodów z sierpnia 1922 r. Minister Gabriel Narutowicz podkreślił w nim:

¹³ K.Z. Kołodziejczyk, op. cit., s. 67; A. Pilch, *Zarys stosunków polsko-austriackich...*, s. 136. Katarzyna Z. Kołodziejczyk podkreśla, że nie były to dostawy sprzętu wojkowego, który stał się własnością Polski na podstawie układu o podziale zapasów mobilizacyjnych byłej armii austro-węgierskiej.

¹⁴ AAN, Ambasada RP w Paryżu, 102, Naczelnik Biura Ekonomicznego Ministerstwa Spraw Zagranicznych do Poselstwa Polskiego w Paryżu z 12.03.1921 r., k. 51–52.

¹⁵ *Stosunki dyplomatyczne Polski. Informator*, t. I: *Europa 1918–2006*, red. K. Szczepanik, A. Herman-Łukasik, B. Janicka, Warszawa 2007, s. 23. Por. K.Z. Kołodziejczyk, op. cit., s. 65–66; A. Pilch, *Zarys stosunków polsko-austriackich...*, s. 137–139 – w obu tych opracowaniach występują błędy w brzmieniu nazwisk polityków austriackich.

¹⁶ AAN, PosW, 28, Raport o Austrii, 1922 r., k. 6–8; ibidem, Raport o Austrii, 20.09.1922 r., k. 9, 12–14; E. Horoch, *Austria po I wojnie światowej (główne problemy)*, w: *Historyczne i polityczne związki Polski i Austrii*, red. E. Muciek, Lublin 2016, s. 17.

Zaostrzające się przesilenie społeczno-ekonomiczne w Austrii przybrało [...] takie formy, że liczyć się należy z możliwością bardzo bliskiego rozkładu organizmu gospodarczego organizmu austriackiego, który pociągnąć za sobą musi poważne konsekwencje społeczne i nieobliczalne na razie skutki polityczne. Zajmuję stanowisko zasadnicze, że Polska w problemie austriackim nie może zgłosić swego desinteresement [podkreślenie oryginalne – E.A.]¹⁷.

Do bezpośrednich powodów takiego stanowiska minister zaliczył tranzyt przez Austrię, a zwłaszcza wspomniany wyżej przewóz materiałów wojskowych. Zmiana sytuacji politycznej w tym państwie mogłaby go uniemożliwić. Wskazał również na zagrożenie, jakie niósłby dla Polski przewrót społeczny w Austrii – „powstanie nowego ośrodka komunizmu w Europie Centralnej niewątpliwie by wzmogło prądy nieprzejednane w Rosji sowieckiej, a co za tym idzie ponowne zagrożenie naszych granic i to nie tylko na tysiąckilometrowej granicy wschodniej, lecz i niemniej na zachodzie od strony Niemiec”¹⁸.

Dlatego oficjalnym stanowiskiem Polski w sprawie Austrii było utrzymanie *status quo*, a środkiem – który zdaniem MSZ miał temu służyć – dobrze zorganizowana i jak najszybciej udzielona Austrii pomoc Ligi Narodów. Do delegata RP przy Lidze Narodów zwrócono się z zapytaniem, czy Polska powinna się zaangażować w tej sprawie na forum Ligi i czy miałyby to szanse powodzenia. Rozważano wystąpienie przez Polskę z tą inicjatywą wobec Ligi Narodów, zanim to uczynią inne państwa. Ponadto MSZ zadeklarowało bezpośrednią „akcję ratunkową” Polski dla Austrii, polegającą na dostarczaniu szeregu produktów żywnościowych. Podkreśliło, że Polska choć sama wyczerpana wojną, jest w stanie prowadzić tę akcję, zwłaszcza że przewiduje się w 1922 r. dobre zbiory¹⁹.

Pierwszy rezultat zbliżenia stanowiła podpisana 25 IX 1922 r. w Warszawie polsko-austriacka konwencja handlowa. W tajnej klauzuli tej umowy Austria zagwarantowała Polsce tranzyt materiałów wojennych przez swoje terytorium²⁰.

Zrozumiałe, że nie tylko Polska zaniepokojona była rozwojem sytuacji gospodarczej Austrii. Wcześniej i bardziej skutecznie zareagowała na to dyplomacja czechosłowacka. Trudno się jednak temu dziwić, gdyż położenie geopolityczne Czechosłowacji powodowało, że kwestia niepodległości Republiki Austrii i jej ewentualnego *Anschlussu* do Niemiec była priorytetem czechosłowackiej

¹⁷ AAN, Ambasada RP w Londynie, 305, Minister spraw zagranicznych do Delegata RP przy Lidze Narodów w Genewie z VII 1922 r. Przesłane do wiadomości Poselstwu Polskiemu w Londynie 30.08.1922 r., k. 1–3.

¹⁸ Ibidem.

¹⁹ Ibidem. O dokumencie tym pisze również Kołodziejczyk, interpretując go jednak mylnie jako instrukcję ministra spraw zagranicznych Skirmunta dla posła polskiego w Wiedniu. Zob. K.Z. Kołodziejczyk, op. cit., s. 68.

²⁰ Ibidem, s. 67; W. Balcerak, *Polska–Austria w okresie międzywojennym*, „Studia z Dziejów Rosji i Europy Środkowo-Wschodniej” 1992, t. XXVII, s. 107.

polityki zagranicznej. Znalazło to odzwierciedlenie w zawartej między tymi dwoma państwami w grudniu 1921 r. tzw. umowie lamskiej, w której Czesosłowacja, w zamian za m.in. potwierdzenie przez Austrię granic państwowych ustalonych w traktacie w Saint-Germain-en-Laye i wzajemne zobowiązanie się do neutralności w wypadku konfliktu zbrojnego, zagwarantowała Austrii pożyczkę w wysokości 500 mln koron czecosłowackich²¹. Natomiast 4 X 1922 r. w tzw. trzech protokołach genewskich Wielka Brytania, Francja, Włochy i Czesosłowacja udzieliły Austrii pożyczki gwarantowanej przez Ligę Narodów w wysokości 650 mln koron w złocie w zamian za to, że Austria nie zrezygnuje ze swej niepodległości w żadnej formie na rzecz któregoś z obcych państw²².

Reakcja Polski na katastrofalną sytuację ekonomiczną Republiki Austrii wynikała z obawy o utratę niepodległości przez to państwo i wpisywała się w zasadę nienaruszalności traktatów pokojowych, która miała kluczowe znaczenie w polityce bezpieczeństwa II RP. Polska stanęła jednoznacznie na pozycji wzmocnienia systemu wersalskiego i z tego względu działała na rzecz utrzymania niepodległości Austrii. Dlatego również negatywnie dyplomacja polska reagowała na dążenia Austrii do połączenia z Niemcami, jak na idee związku państw sukcesyjnych byłej monarchii austro-węgierskiej. Koncepcje odbudowy więzi pomiędzy państwami utworzonymi na gruzach Austro-Węgier przybierały różne formy, niekiedy były równoznaczne z próbami odrestaurowania monarchii habsburskiej. Wówczas wywoływały największe zaniepokojenie władz polskich. Świadczyła o tym m.in. nerwowa reakcja posła polskiego w Wiedniu Zygmunta Lasockiego na prasowe doniesienia o zbliżeniu politycznym między Austrią a Węgrami w sierpniu 1922 r.²³

Wątpliwości musi budzić fakt, czy rzeczywiście negatywny stosunek polskiej dyplomacji do różnych idei Federacji Dunajskiej (Donaukonföderation) w pierwszej połowie lat dwudziestych XX w. zmniejszał zagrożenie dla bezpieczeństwa II RP. A w samej Austrii koncepcje te miały licznych zwolenników, przede wszystkim wśród szlachty, korpusu oficerskiego i duchowieństwa katolickiego. Najczęściej brano pod uwagę federację z Czesosłowacją, Jugosławią i Węgrami. Stosunek Polski do tych planów Austriaków był w dużej mierze pochodną postawy Ententy, a szczególnie Francji, której brakowało w tej kwestii zdecydowania, traktowała Austrię wciąż jako państwo pokonane, choć przecież dyplomacja francuska, tak jak i polska, musiała być świadoma,

²¹ J. Kozeński, *Sprawa przyłączenia Austrii do Niemiec po I wojnie światowej (1918–1922)*, Poznań 1967, s. 230–231.

²² Ibidem, s. 234–235; AAN, PosW, 28, Poselstwo Polskie w Wiedniu do Ministerstwa Spraw Wojskowych Sztab Generalny Oddział II z 20.11.1922 r., k. 1–5; ibidem, Poselstwo Polskie w Wiedniu do Ministerstwa Spraw Wojskowych Sztab Generalny Oddział II z 18.06.1923 r., k. 31–33; J. Sikorski, *Polska–Austria. Gospodarka, stosunki ekonomiczne*, Warszawa 1971, s. 20.

²³ AAN, PosW, 11, Poselstwo Polskie w Wiedniu do Ministerstwa Spraw Wojskowych Sztab Generalny Oddział II z 9.08.1922 r., k. 2–4.

że dla Austrii alternatywę koncepcji Federacji Dunajskiej stanowi idea połączenia z Niemcami²⁴.

Jednak sytuacja międzynarodowa Polski była w latach 1921–1923 dobra – na wschodzie zabezpieczał ją pokój ryski, a na zachodzie zmniejszał niebezpieczeństwo ze strony Niemiec konflikt niemiecko-francuski. Kolejne rządy polskie wiązały największe nadzieje z Francją jako sojusznikiem, gwarantem bezpieczeństwa państwa polskiego zdawała się w tym okresie również Liga Narodów²⁵. Wydaje się więc, że w latach 1921–1923 groźba utraty niepodległości przez Austrię była traktowana przez władze polskie bardziej jako czynnik zagrożenia systemu wersalskiego, którego nienaruszalność stanowiła kamień węgielny polityki bezpieczeństwa RP, niż jako bezpośrednie zagrożenie bezpieczeństwa państwa polskiego. Stosunek do Austrii był pochodną zaufania do traktatu wersalskiego.

Wiedeń pojawiał się jeszcze w innym aspekcie polskiej polityki bezpieczeństwa lat 1922–1923. W stolicy Austrii działał emigracyjny rząd Zachodnioukraińskiej Republiki Ludowej, kierowany przez Eugeniusza Petrusewicza. Nieprzyjazna Polsce agitacja prowadzona przez ten rząd powodowała zadrażnienia w stosunkach polsko-austriackich. Z emigracyjnym rządem ukraińskim powiązany był najprawdopodobniej również Stepan Fedak, który we wrześniu 1921 r. próbował dokonać zamachu na Józefa Piłsudskiego. Petrusewicz niejednokrotnie usiłował wpływać bezpośrednio na sytuację w Galicji Wschodniej, kolportując tam np. swoje odezwy w okresie wyborów do Sejmu RP jesienią 1922 r.²⁶ Jedną z reakcji na te inicjatywy była interpelacja Związku Ludowo-Narodowego w Sejmie RP z 14 XII 1922 r. „w sprawie nielojalnego zachowania się rządu austriackiego wobec «wrogiej i zbrodniczej agitacji» przeciw Polsce”²⁷.

Ostatecznie w marcu 1923 r. władze austriackie zdecydowały się zmusić Petrusewicza do wyjazdu z Wiednia. Na ich stanowisko wpłynęły interwencje posła RP w Wiedniu Lasockiego, ale również postawa długoletniego posła Republiki Austrii w Warszawie Nicolasa Posta²⁸. Ten ostatni uważał, że Austria w sytuacji, kiedy tak potrzebuje współpracy gospodarczej i politycznej z Polską,

²⁴ J. Kozeński, *Austria 1918–1968...*, s. 30, 52–53, 63 i n.; A. Suppan, *Polska i Austria. Między kooperacją i Anshlussem*, w: *Niemcy w polityce międzynarodowej 1919–1939*, t. III: *W dobie Monachium*, red. S. Sierpowski, Poznań 1992, s. 279 i n.

²⁵ J. Faryś, *Koncepcje polskiej polityki zagranicznej 1918–1939*, Warszawa 1981, s. 145 i n.; R. Kuźniar, *Polityka bezpieczeństwa...*, s. 50–51.

²⁶ M. Przegiętka, *Zygmunt Bronisław Feliks Lasocki*, w: *Polscy dyplomaci w Wiedniu...*, s. 136; A. Pilch, *Stosunki polsko-austriackie w latach 1918–1938 (w świetle korespondencji austriackiej placówki dyplomatycznej w Warszawie do Urzędu Kanclerza Republiki Austrii w Wiedniu)*, w: *Z dziejów Austrii i stosunków polsko-austriackich*, red. Z. Tomkowski, Łowicz 2000, s. 52–53.

²⁷ A. Pilch, *Stosunki polsko-austriackie...*, s. 52.

²⁸ Post był posłem Republiki Austrii w Warszawie w latach 1921–1930. Zob. *Stosunki dyplomatyczne...*, s. 22.

nie powinna podważać swoich stosunków z nią z powodu Petruszewicza. Czynnikiem, który bezpośrednio mógł przyczynić się do rozwiązania tej sprawy, była rozmowa marszałka Sejmu RP Macieja Rataja z Postem w styczniu 1923 r. Rataj wyraził w niej swoje stanowisko, że gdyby problem Petruszewicza został rozwiązany, stosunki polsko-austriackie mogłyby ulec wzmocnieniu²⁹.

Przedmiotem zainteresowania polskiej dyplomacji była także sytuacja społeczno-polityczna Austrii, a w szczególności napięcia i spory między stronnictwami politycznymi mogące stanowić w odczuciu władz polskich zagrożenie dla niepodległości Republiki Austrii. W październiku 1921 r. przeprowadzona została analiza austriackiego ruchu monarchistycznego. Znaczenie ugrupowań monarchistycznych w Austrii zwiększyło się w tym czasie w związku z ponowieniem przez byłego cesarza Austrii i króla Węgier Karola IV Habsburga próby restauracji na Węgrzech. Chargé d'affaires Szarota wskazywał na groźbę interwencji węgierskiej w Austrii i zagrożenie ustroju republikańskiego w tym państwie. Swoje pismo w tej sprawie do ministra spraw zagranicznych z 16 X 1921 r. zakończył następująco: „Upadek Austrii zniweczyć może owoce wysiłku prężnego Ententy. Utrzymanie Austrii leży także w interesie Polski”³⁰.

W 1923 r. władze polskie obserwowały wystąpienia rządu Seipla przeciw opozycji socjalistycznej. Duży niepokój rządu RP wzbudził zorganizowany 1 VI 1924 r. zamach na kanclerza Seipla, w którego wyniku został on ranny³¹.

Począwszy od jesieni 1924 r. położenie międzynarodowe Polski zaczęło się pogarszać. Już w listopadzie było ono odbierane przez rząd polski jako zagrażające bezpieczeństwu państwa. 6 XI 1924 r. Komitet Polityczny Rady Ministrów po analizie sytuacji międzynarodowej opracował wnioski w sprawie przygotowań obronnych Polski. Dalsze osłabienie pozycji RP w stosunkach międzynarodowych przyniósł rok 1925. Wyniki konferencji w Locarno powodowały radykalną zmianę położenia geopolitycznego i strategicznego Polski, a poziom bezpieczeństwa państwa znacząco się obniżył. Po konferencji w Locarno w istotny sposób osłabił sojusz polsko-francuski, stanowiący od 1921 r. priorytet polityki bezpieczeństwa RP. Wzmocniła się za to pozycja międzynarodowa Niemiec³².

Z rosnącym niepokojem były więc obserwowane przez rząd polski stosunki austriacko-niemieckie, a ewentualny *Anschluss* traktowano już jako

²⁹ A. Pilch, *Stosunki polsko-austriackie...*, s. 52–53.

³⁰ AAN, PosW, 31, Poselstwo Polskie w Wiedniu do Ministerstwa Spraw Zagranicznych z 16.10.1921 r., k. 8–17.

³¹ Ibidem, 28, Oficer łącznikowy do Ministerstwa Spraw Wojskowych Sztab Generalny Oddział II z marca 1923 r., k. 15–20; ibidem, Oficer łącznikowy do Ministerstwa Spraw Wojskowych Sztab Generalny Oddział II z 2.06.1924 r., k. 43–44.

³² M. Wiśniewska, L. Wyszczałski, op. cit., s. 187–189; M. Gmurczyk-Wrońska, *Sami i z sojusznikami – sukcesy i porażki polskiej dyplomacji w negocjacjach z ZSRR w latach 1927–1932*, w: *Między Rosją a Niemcami...*, t. I, s. 114; J. Faryś, op. cit., s. 392.

bezpośrednie zagrożenie bezpieczeństwa państwa polskiego. Począwszy od lutego 1925 r. wątek relacji austriacko-niemieckich pojawiał się coraz częściej w rozmowach posła austriackiego w Warszawie z polskim ministrem spraw zagranicznych. Obawy ministra Aleksandra Skrzyńskiego wzbudził w tym czasie pobyt w stolicy Niemiec czterech posłów parlamentu austriackiego. Z jeszcze większym niepokojem przyjęto w Polsce rok później, w marcu 1926 r., wizytę kanclerza Seipla w Berlinie i związane z nią pogłoski o zawarciu tajnego układu Niemiec z Austrią o charakterze co najmniej *Anschlussu* gospodarczego³³.

Takie nastroje podsycala także część prasy austriackiej o orientacji proanschlussowej, przede wszystkim ta powiązana ze środowiskami socjaldemokratycznymi. Na jej łamach poruszane były także problemy niemające związku ze stosunkami polsko-austriackimi, m.in. pojawiały się głosy ostro krytykujące Polskę za jej stosunek do Niemiec oraz politykę wobec mniejszości narodowych³⁴.

Jednakże te obawy i zdrażnienia nie stały się przeszkodą w kontaktach natury ekonomicznej. Już od jesieni 1923 r. Polska prowadziła wobec Austrii dość aktywną politykę gospodarczą, co przyniosło efekty w postaci regulacji licznych kwestii natury prawnej, finansowej i ekonomicznej. W wyniku rozmów i uzgodnień Polska ostatecznie ratyfikowała traktat pokojowy z Saint-Germain-en-Laye, zawarła także z Austrią umowę o obrocie prawnym, konwencję o ubezpieczeniach i konwencję arbitrażową. Ukoronowaniem tych działań była odbyta w dniach 15–16 IV 1926 r. wizyta w Wiedniu Skrzyńskiego (wówczas i premiera, i ministra spraw zagranicznych), w której trakcie podpisano traktat arbitrażowy. Ale na przeszkodzie pełnej normalizacji stosunków stanęły trudności, jakie coraz dotkliwiej zaczęła odczuwać Polska w związku z wojną celną z Niemcami, a których skutkami były podniesienie przez Polskę taryfy celnej i ograniczenie eksportu przemysłu austriackiego³⁵. Można się zastanawiać, czy jednak nie świadczyło to o braku zdecydowanej linii postępowania rządu polskiego wobec Austrii i to przecież w momencie, kiedy, jak już wspomniałam, przybrały w Polsce na sile obawy przed *Anschlussem* gospodarczym. W każdym razie Post w sprawozdaniu z 7 III 1926 r. stwierdził, że jeśli miałoby dojść do *Anschlussu* gospodarczego, to Polska będzie sama sobie winna jako państwo stawiające Austrii największe trudności spośród wszystkich krajów sukcesyjnych byłej monarchii austro-węgierskiej.

Polska dyplomacja próbowała zmniejszyć negatywne skutki konferencji w Locarno poprzez poprawę stosunków bilateralnych. Kiedy osłabły gwarancje mocarstw zachodnich, starała się w ten sposób wzmocnić bezpieczeństwo

³³ M. Barski, *Die österreichisch-polnischen Beziehungen in der Zwischenkriegszeit*, Wien 1999, s. 64–65; A. Pilch, *Stosunki polsko-austriackie...*, s. 53–54.

³⁴ W. Balcerak, *Polska–Austria...*, s. 108–109.

³⁵ *Ibidem*, s. 108–110; *Stosunki dyplomatyczne...*, s. 23; M. Leczyk, *op. cit.*, s. 420; M. Barski, *op. cit.*, s. 64–65; K.Z. Kołodziejczyk, *op. cit.*, s. 69–71.

Polski. Działaniami tymi objęto m.in. Estonię, Łotwę, Jugosławię, Danię i Szwecję³⁶. Aktywność w stosunku do Austrii, ograniczająca się do spraw gospodarczych, nie przedstawiała się na tym tle imponująco.

Po przewrocie majowym dokonanym przez Piłsudskiego w 1926 r. nastąpiły zmiany w polskiej polityce bezpieczeństwa, w tym również na jej odcinku austriackim. Także i inne, obok zmiany ekipy rządzącej, czynniki spowodowały bezpośrednio po 1926 r. modyfikacje w działaniach dyplomacji polskiej w stosunku do Austrii. Należały do nich przede wszystkim dynamicznie wzmacniająca się pozycja międzynarodowa Niemiec, zbliżenie niemiecko-sowieckie, które zaowocowało w kwietniu 1926 r. podpisaniem paktu o nieagresji, a także zmiany w zachodnioeuropejskiej polityce bezpieczeństwa. Wpływ na nowe sformułowanie przez rząd polski linii postępowania wobec Austrii miały wydarzenia lipcowe 1927 r. w Wiedniu, będące krwawym konfliktem między zbrojnymi organizacjami partii prawicowych i zbrojnym związkiem partii socjalistycznej Republikanischer Schutzbund³⁷.

Paradoksalnie to słabość Austrii decydowała o jej istotnym znaczeniu w polityce bezpieczeństwa Polski w latach 1918–1926. Bardzo krótko, bo jedynie w czasie konfliktu z bolszewikami w 1920 r. Austria była traktowana przez Polskę jako potencjalny sojusznik. Natomiast w pozostałym okresie zdecydowanie przeważało pojmowanie przez polską dyplomację Austrii jako czynnika zagrożenia bezpieczeństwa RP. Przeszkodą w próbach budowania sojuszu był przede wszystkim całkowicie odmienny stosunek Austrii do Niemiec i kwestii granic polsko-niemieckich.

Polska traktowała samodzielność Austrii jako istotny czynnik swojego bezpieczeństwa. Nawet w działaniach mających oficjalnie cele gospodarcze w rzeczywistości dominowały względy bezpieczeństwa RP. Rząd polski obawiał się, że znajdująca się w dramatycznej sytuacji gospodarczej i społecznej Austria może nie przetrwać. Działania Polski na rzecz utrzymania niepodległości Austrii wpisywały się w zasadę nienaruszalności traktatów pokojowych, która miała kluczowe znaczenie w polityce bezpieczeństwa II RP. Dlatego równie negatywnie dyplomacja polska reagowała na dążenia Austrii do połączenia z Niemcami, jak na idee Federacji Dunajskiej. Im mniejsze było od 1924 r. zaufanie władz polskich do traktatów pokojowych i Francji, tym większe znaczenie losów Austrii jako bezpośredniego już zagrożenia bezpieczeństwa państwa polskiego.

Specyfika kwestii austriackiej w polskiej polityce bezpieczeństwa w latach 1918–1926 polegała na dużo większym zdeterminowaniu jej, w porównaniu

³⁶ W. Balcerak, *Polityka zagraniczna Polski w dobie Locarna*, Wrocław–Warszawa–Kraków 1967, s. 221–222.

³⁷ E. Alabrudzińska, *Dyplomacja polska wobec Niemiec w latach 1926–1932*, w: *Collegarum et Discipulorum Gratitudo. Studia ofiarowane prof. Andrzejowi Radziwińskiemu z okazji 60. urodzin*, red. R. Biskup, K. Kwiatkowski, Toruń 2018, s. 239–241. Szerzej o wydarzeniach lipcowych 1927 r. w Austrii zob. J. Kozeński, *Austria 1918–1968...*, s. 78–80; H. Wereszycki, op. cit., s. 291–292.

z innymi, przez środowisko międzynarodowe. Stosunek Polski do Austrii zmienił się w zależności od rozwoju uwarunkowań międzynarodowych i w dużej mierze był pochodną postawy Ententy, a szczególnie Francji. Relacje Polski i Austrii stały się też coraz bardziej funkcją ich stosunku do Niemiec.

Streszczenie

Polska traktowała samodzielność Austrii jako istotny czynnik swojego bezpieczeństwa. Rząd polski obawiał się, że znajdująca się w dramatycznej sytuacji gospodarczej i społecznej Austria może nie przetrwać. Działania Polski na rzecz utrzymania niepodległości Austrii wpisywały się w zasadę nienaruszalności traktatów pokojowych, która miała kluczowe znaczenie w polityce bezpieczeństwa II RP. Dlatego również negatywnie dyplomacja polska reagowała na dążenia Austrii do połączenia z Niemcami, jak na idee związku państw sukcesyjnych byłej monarchii austro-węgierskiej.

Bardzo krótko, bo jedynie w 1920 r. Austria była traktowana przez Polskę jako potencjalny sojusznik. Natomiast w pozostałym okresie zdecydowanie przeważało pojmowanie przez polską dyplomację Austrii jako czynnika zagrożenia bezpieczeństwa RP. Przeszkodą w próbach budowania sojuszu był przede wszystkim całkowicie odmienny stosunek Austrii do Niemiec i kwestii granic polsko-niemieckich.

Na Austrię początku lat dwudziestych należy również spojrzeć w kontekście bezpieczeństwa militarnego II RP. Albowiem przez terytorium Austrii odbywał się regularny tranzyt wyrobów przemysłu zbrojeniowego do Polski. Organizowane były również dostawy austriackiego sprzętu wojskowego. Transport materiałów wojskowych rozpoczął się bezpośrednio po zakończeniu I wojny światowej, a przybrał większe rozmiary w czasie wojny polsko-radzieckiej.

Specyfika kwestii austriackiej w polskiej polityce bezpieczeństwa w latach 1918–1926 polegała na dużo większym zdeterminowaniu jej, w porównaniu z innymi, przez środowisko międzynarodowe. Stosunek Polski do Austrii zmienił się w zależności od rozwoju uwarunkowań międzynarodowych i w dużej mierze był pochodną postawy Ententy, a szczególnie Francji. Francji brakowało w kwestii austriackiej zdecydowania, traktowała Austrię wciąż jako państwo pokonane.

Im mniejsze było od 1924 r. zaufanie władz polskich do traktatów pokojowych i Francji, tym większe znaczenie Austrii jako zagrożenia. Wyniki konferencji w Locarno spowodowały radykalną zmianę położenia geopolitycznego i strategicznego Polski. Z rosnącym niepokojem były więc obserwowane przez rząd polski stosunki austriacko-niemieckie, a ewentualny *Anschluss* uznawano już za bezpośrednie zagrożenie bezpieczeństwa państwa polskiego.

Austria in Polish Security Policy in 1918–1926

Poland considered the independence of Austria as a vital factor of Polish security. The Polish government feared that Austria, being in a dramatic economic and social situation, might not survive. Polish efforts to maintain Austria's independence were in line with the principle of inviolability of the peace treaties, which was crucial in the Second Polish Republic's policy of security. For this reason, Polish diplomacy reacted equally negatively to Austria's aspirations to unite with Germany, as it did to the idea of a union of successor states of the former Austro-Hungarian Monarchy.

For a short time, because only in 1920, Austria was treated by Poland as a potential ally. In the remaining years, Polish diplomacy perceived Austria as a threat to Poland's security. The main obstacle in the attempts to forge an alliance was Austria's utterly different attitude to Germany and the issue of Polish-German borders.

In the early 1920s, Austria should also be viewed in the context of the military security of the Second Polish Republic. It was through the territory of Austria that arms industry products were transited to Poland. Deliveries of Austrian military equipment were also organised. The transport of military materials began immediately after World War I and increased in size during the Polish-Soviet War.

The specificity of the Austrian issue in the Polish security policy in 1918–1926 was that, compared to others, it was much more determined by the international community. The attitude of Poland towards Austria changed depending on the development of international conditions, and to a large extent, it was a derivative of the Entente's attitude, especially of France. France lacked decisiveness in the Austrian question and still treated Austria as a defeated state.

The results of the Locarno Conference brought about a radical change in Poland's geopolitical and strategic position. The less confidence the Polish authorities had in the peace treaties and France after 1924, the greater the importance of Austria regarded as a threat. Thus, the Polish government observed Austrian-German relations with increasing anxiety, and a possible Anschluss was already considered a direct threat to the security of the Polish state.

Bibliografia

- Alabrudzińska E., *Dyplomacja polska wobec Niemiec w latach 1926–1932*, w: *Collegarum et Discipulorum Gratitude. Studia ofiarowane prof. Andrzejowi Radziwińskiemu z okazji 60. urodzin*, red. R. Biskup, K. Kwiatkowski, Toruń 2018, s. 239–249.
- Balcerak W., *Polityka zagraniczna Polski w dobie Locarna*, Wrocław–Warszawa–Kraków 1967.
- Balcerak W., *Polska–Austria w okresie międzywojennym*, „*Studia z Dziejów Rosji i Europy Środkowo-Wschodniej*” 1992, t. XXVII, s. 103–120.
- Barski M., *Die österreichisch-polnischen Beziehungen in der Zwischenkriegszeit*, Wien 1999.
- Batowski H., *Austria i Sudety 1919–1938. Zabór Austrii i przygotowanie agresji na Czechosłowację*, Poznań 1968.
- Faryś J., *Koncepcje polskiej polityki zagranicznej 1918–1939*, Warszawa 1981.
- Fiedor K., *Austria. Zarys dziejów politycznych*, Łódź 1996.
- Gmurczyk-Wrońska M., *Sami i z sojusznikami – sukcesy i porażki polskiej dyplomacji w negocjacjach z ZSRR w latach 1927–1932*, w: *Między Rosją a Niemcami. Dyplomacja środkowoeuropejska w XX wieku*, t. I: *Lata 1901–1945*, red. E. Alabrudzińska, Toruń 2014, s. 113–141.
- Gmurczyk-Wrońska M., *Stanisław Patek – dyplomata Piłsudskiego w latach 1914–1935*, w: *Polska w dyplomacji europejskiej w XX–XXI wieku*, red. E. Alabrudzińska, Toruń 2016, s. 11–38.
- Gmurczyk-Wrońska M., *Stanisław Patek w dyplomacji i polityce (1914–1939)*, Warszawa 2013.
- Horoch E., *Austria po I wojnie światowej (główne problemy)*, w: *Historyczne i polityczne związki Polski i Austrii*, red. E. Muciek, Lublin 2016, s. 13–26.
- Jeziorny D., *Austria kanclerza Karla Rennera (1918–1920) w raportach polskich dyplomatów i wojskowych*, w: *Austria i relacje polsko-austriackie w XX i XXI wieku. Polityka – kultura – gospodarka*, red. A. Kisztełińska-Węgrzyńska, K.A. Kuczyński, Łódź 2014, s. 67–84.
- Jeziorny D., *Narodziny dyplomacji republikańskiej Austrii po I wojnie światowej (1918–1919)*, w: *Między Rosją a Niemcami. Dyplomacja środkowoeuropejska w XX wieku*, t. I: *Lata 1901–1945*, red. E. Alabrudzińska, Toruń 2014, s. 167–198.
- Kołodziejczyk K.Z., *Stosunki polsko-austriackie w okresie dwudziestolecia międzywojennego*, „*Studia z Dziejów ZSRR i Europy Środkowej*” 1976, t. XII, s. 61–92.
- Kozeński J., *Austria 1918–1968. Dzieje społeczne i polityczne*, Poznań 1970.

- Kozeński J., *Sprawa przyłączenia Austrii do Niemiec po I wojnie światowej (1918–1922)*, Poznań 1967.
- Kuźniar R., *Polityka bezpieczeństwa w polskiej polityce zagranicznej*, w: *Polska polityka bezpieczeństwa 1989–2000*, red. R. Kuźniar, Warszawa 2001, s. 45–126.
- Kuźniar R., *Wstęp*, w: *Polska polityka bezpieczeństwa 1989–2000*, red. R. Kuźniar, Warszawa 2001, s. 13–18.
- Leczyk M., *Lata polokarneńskie (maj 1926 – listopad 1932)*, w: *Historia dyplomacji polskiej*, t. IV: 1918–1939, red. P. Łossowski, Warszawa 1995, s. 313–445.
- Pilch A., *Stosunki polsko-austriackie w latach 1918–1938 (w świetle korespondencji austriackiej placówki dyplomatycznej w Warszawie do Urzędu Kanclerza Republiki Austrii w Wiedniu)*, w: *Z dziejów Austrii i stosunków polsko-austriackich*, red. Z. Tomkowski, Łowicz 2000, s. 49–62.
- Pilch A., *Zarys stosunków polsko-austriackich w okresie międzywojennym (1918–1938)*, w: *Polonia w Austrii*, red. W. Kucharski, Lublin 1987, s. 131–144.
- Przegiętka M., *Marceli Szarota*, w: *Polscy dyplomaci w Wiedniu 1515–2015. Polnische Diplomaten in Wien 1515–2015*, red. B. Dybaś, Warszawa–Wiedeń 2015, s. 134–135.
- Przegiętka M., *Zygmunt Bronisław Feliks Lasocki*, w: *Polscy dyplomaci w Wiedniu 1515–2015. Polnische Diplomaten in Wien 1515–2015*, red. B. Dybaś, Warszawa–Wiedeń 2015, s. 136–137.
- Sikorski J., *Polska–Austria. Gospodarka, stosunki ekonomiczne*, Warszawa 1971.
- Stosunki dyplomatyczne Polski. Informator*, t. I: *Europa 1918–2006*, red. K. Szczepanik, A. Herman-Łukasik, B. Janicka, Warszawa 2007.
- Suppan A., *Polska i Austria. Między kooperacją i Anschlusssem*, w: *Niemcy w polityce międzynarodowej 1919–1939*, t. III: *W dobie Monachium*, red. S. Sierpowski, Poznań 1992, s. 277–296.
- Wereszycki H., *Historia Austrii*, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk–Łódź 1986.
- Wiśniewska M., Wyszczelski L., *Bezpieczeństwo narodowe Polski w latach 1918–1939. Teoria i praktyka*, Toruń 2009.

Elżbieta Alabrudzińska – dr hab. prof. UMK; pracownik Wydziału Nauk o Polityce i Bezpieczeństwie Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu. Zainteresowania naukowe: historia dyplomacji polskiej i niemieckiej XX w., stosunki polsko-austriackie, relacje między polityką i religią, rola Kościołów w kształtowaniu stosunków międzynarodowych XX w., mniejszości narodowe i wyznaniowe w Polsce. E-mail: ea@umk.pl.

Elżbieta Alabrudzińska – Dr Hab., Professor of the Nicolaus Copernicus University; employee of the Faculty of Political Science and Security at the Nicolaus Copernicus University in Torun. Scholarly interests: history of Polish and German diplomacy in the 20th century, Polish-Austrian relations, relations between politics and religion, the role of Churches in shaping international relations in the 20th century, national and religious minorities in Poland. E-mail: ea@umk.pl.